

SZÉKELYSÉG

A SZÉKELYFÖLDET ÉS NÉPÉT ISMERTETŐ HAVI FOLYÓIRAT

Szerkeszti:

BÁNYAI JÁNOS

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

Odorheiu—Székelyudvarhely.

Odorheiu

Székelyudvarhely város ismertetése.

Ezt a számot a székelység anyavárosának szenteljük, amely kibővítve szép felvételekkel és a város térképével, zsebalakú kiadásban is meg fog jelenni.

Hálás köszönettel kell megemlékeznünk munkatársainkról, Böhm Jenő dr., Józsa János, Kelemen Lajos, Roska Márton dr., Octavian Dobrotă, Vajda Ferenc urakról, akik adataikkal clősegítették leírásunk pontosságát. A most folyóirat alakjában megjelent utmutatónk egy érdekes új irányt akar mutatni a hasonló füzetek szerkesztésére.

Bevezető. Az anyaszék anyavárosát, Székelyudvarhelyet, a Székelység központját, a Székelyföld legérdekesebb, legklasszikusabb helyeként jellemezte Orbán Balázs. Mindenféle szempontból felemlíthető értékét földrajzi helyzete, történelmi vonatkozásai adják meg. A természeti adományokban gazdag háttere, a Hargita konturozza keletről s ennek terményei, főként a fa, itt kapnak első piacot, ahol becserélődnek az alsó vidék gyümölcs-, gabona- és ipari termékeivel. A város ily módon kialakult ipari-kereskedelmi jellegét sok iskolájával régóta a székely Athén nemes patinájával vonta be, de ujabban a vidék kirándulóhelyekben való gazdagsága és sok fürdője (téli-nyári szezonnal!) már kezdi kihangsúlyozni jövő életének irányát — a fürdőváros jellegét.

Mit nyújt Székelyudvarhely ?!

1. Gyógyulást a sokféle gyógyító tényezőjével úgy nyáron, mint télen!
3. A pihenést keresőknek ideális ideg-csillapító nyugalmat!
3. Üdülőknek s szórakozást keresőknek tündözést (mindenfélét!) tiszta, hűst- és pormentes levegővel!
4. Kirándulóknak a látnivalók kincsesházát!
5. Város jellegével legalkalmasabb letelepedési hely nyugdíjasok számára!
6. Kongresszusok, gyűlések, tanfolyamok, nyaraló és kiránduló csoportok tömeges elhelyezésére olcsó alkalmat!

Felvilágosítással szolgálnak: Kovács Isván fényképész, a Turista Egyesület ügyv. elnöke, az Oklándi autózületben Zárug Endre főtitkár s a Kassay-bodega.

Történelmi adatok.

A város cimere. A város pecsétjét Izabella királynőtől kapta, kék mezejű pajzsban páncélos kéz vitérrel, amelybe szív, medvefő és korona van tűzve, felső terében négy csillag közt 1558. Kőirata pedig: „Sigillum oppidi Siculicalis Udvarhely”. Ujabban a térképmellékleten közölt, de már a medvefőt és koronát elhagyó, cimere engedélyeztetett 1930-ban (641. Belügymin. sz. a.)

Székelyudvarhely első telepesei a Kr. e. harmadik évezred végén tűnnek fel, esetleg még korábban is, de a mondott időből biztos leleteink vannak a Budvárról. Ezek olyan kerámikai maradványok az Erdélyi Muzeumegyesület Régiségtárában és az udvarhelyi ref. kollégium muzeumban, amelyek egyfelől egy Északról beszivárgó finnugor, másfelől Nyugatról benyomuló népfajnak kelet felé való terjeszkedéséről beszélnek nekünk. A Budvára, mint Székelyudvarhely fellegvára, a környék egyik legfontosabb őrhelye, veszedelem idején a közeli lakosság menekülési helye (refugium) a rézkor végén csak nyer fontosságában s minden bizonnyal ekkor lett megerősített hely. A Székely Nemzeti Muzeum, az Erdélyi Muzeumegyesület Régiségtárának, a berlini Museum Völkerkunde őskori gyűjteményének kettős ellentett élű rézcsákánya, a dresdai Zwinger lapos rézvésője beszédes bizonyítékai ennek. Jelentősége természetesen megnő a bronzkorban s erőd jellege is jobban kidomborodik. Ennek oka: egyrészt az itten elvonuló s a Maros völgyét a Küküllő és Olt völgyével összekötő kereskedelmi út, másrészt a közeli sóbányák biztosítása. Ennek a korszaknak egyik legszebb emléke az a markolatnyujtványos bronz kard, amit az Erdélyi Muzeum Egyesület Régiségtára őriz. Ujabb vélemények dák eredetűnek mondják. Mint láttuk, már a rézkorban megerősített hely. Dák vonatkozásait a hitelesítő kutatások fogják eldönteni, valószínű azonban, hogy még a dákok előtt, az első vaskorszak elején a Budvár is beletartozott abba a várrendszerbe, melynek felépülését a skythák Nyugat felé való vonulása tette szükségessé. Egy, a Budvárban lelt dyrrachiumi (mai Durazzó) drachma annak a távoli kereskedelemnek egyik kézzelfogható bizonyítéka, melyet ez a terület az Adriai tenger vidékével fenntartott.

Roska Márton dr.

*

Az ősemberi településekre mutató adatok valószínűvé teszik, hogy e hely fontossága miatt állandóan lakott volt s így a város alakulásának a történelmi nyomai az agathirs (Kr. e. 500—300) vagy a dákok korában (Kr. e. 300, Kr. u. 106.) is meg voltak s valószínűen ezek romjain épült fel a rómaiak vára is, melyet Uti-

davának nevezték. Mások Areapolis nevű telep helyét keresik itt. A barompiac 1874-iki rendezésével Vánky Kálmán mérnök egy régi várfal mellett csontvázat s római téglákat talált *cohors I. Ubiorum* bélyeggel, de voltak ott hunnkori lovasfelszerelések is. 1894-ben Téglás Gábor és Solymossy Endre ugyanitt római fürdő építményeit találták meg.

A római birodalom bukása után biztos, hogy a vár is elpusztult, de valószínű, hogy a megmaradt hatalmas földmunkálatokat későbbben is felhasználták, mint megerősített helyet s így vezeti vissza a hagyomány is ide Attila udvarhelyét.

A magyar honfoglalás után először Telegd néven szerepel, mint esperesség (1235). 1301-ből említik először Udvard várát, amely a székely ispánok, alispánok, főkapitányok lakóhelye volt. 1357-ben van szó először az itt tartott székely nemzetgyűlésről. Első szabadsalmait Zsigmond királytól nyeri. *Udvarhely* néven először Hunyadi Jánosnak 1448. jan. 22. személyesen, egy birtok perben itt tartott ítélezésében szerepel. 1485-ben mezőváros jelzöt kap Mátyás királytól. (A *Székely* előnevet 1613-ban Bethlen Gábor használja első ízben.) 1492-ben Báthory István vajda és székelyispán épített kastélyt és őrségével sanyargatta a népet s ezért II. Ulászló, Báthory halála után (1493-ban) a várat visszaadta az előbbi rendeltetésének a Domokos-rendi szerzetnek, ahol 1519. jun. 12-én Szapolyai János vajda is megszállt. 1505-ben a székely nemzetgyűlés 17 taggal megalkoztatja a főlörvényszéket. Jelentőségét ezenkívül a városnak jellemzi, hogy az erdélyi fejedelmek négyizben tartottak itt országgyűlést. (1556., 1581., 1606., 1635.)

„1556-ban Izabella királyné megújítja a timárok latinszövegű céhszabályait. (Már 1459-től van említés a timár céhről s így ez is bizonyítja, hogy a szervezett polgári élet még előbbre is visszanyúlik.)

1584-ben alakul újra a timárok és cserzővargák céhe. (Döghalál és éhség üt ki ez évben).

1606-ban a szücsök és szabók, majd a lakatosok és csiszárok alkotnak közös céheket, 1613-ban pedig a fazekasok. 1630-ból van már említés a mészáros céhről.

1635-ben a csizmadiák s 1639-ben a szücsök vállanak külön.

1638-ban több kovács, nyerges és asztalos és 1677-ben cipész lép be a lakatosok céhébe.

1679-ben az asztalosok, 1803-ban a kalaposok, 1840-ben a szijgyártók, 1856-ben a cipészek, 1862-ben a földm., fuvaros, ácsmeszterek alkotnak céheket." (*Rájk József* adatai.)

1558-ban kapja Izabella királynőtől az első cimeres pecsétet (l. előbb).

1562. ápr. 1-én az itt tartott s 40—60.000 emberből álló székely nemzetgyűlés a sok nyomoruság, sanyargatás miatt fegyvert fog, de a lázadást János Zsigmond Holdvilágnál s a Nyárad mentén Vaja és Kisgörgény közt leveri (1562. jun. 20.) s mintegy intőjelül, az előbb kolostorrá alakított várat újból megerősítette Székely támad gűnynev alatt s katonaságot helyezett el benne.

1571-ben János Zsigmond a szomszédos Gyárosfalvát (ahol a vár fegyverkovácsai laktak, a mai Jézus kápolna környékével) a városnak adja.

Báthory Kristóf fejedelem a vár gűnynevét eltörölte s Udvarhely várának nevezte el s 1577-ben a szomszédos Szent Imre nevű falut és Dánfalvát a városhoz csatolta.

Báthory András, Erdély biboros fejedelme Udvarhelyen pihente ki menekülése közben a sellemberki ütközet fáradalmait (1599.) s pár napra rá a székelyek szégyenfoltjukat, a várat lerombolták.

Básta korszakában a martalócok felégették, kirabolták a várost, úgy, hogy az 1602. aug. 11. összeírás 82 családfát említ meg.

1620. táján Ciberefalvával gyarapodott a város.

Bethlen Gábor fejedelem 1621-ben Kornis Ferenc főkirálybíró-nak adta a várat zálogba, hogy azt felépíttesse, amely nemsokára ismét a fejedelem kezébe került vissza. 1623-ban elrendeli, hogy a városban lakó nemesei a polgársággal együtt viseljék a közterheket. A szék tisztjei a város ügyeibe ne avatkozzanak bele.

1640-ben Rákóczy Zsigmondot választják itt meg főkapitánnyá s iktatják be fényes ünnepségek között.

1657-ben II. Rákóczy György, Kemény Boldizsár özvegyének adja el a várat 5600 forintért.

1661-ben az Apafinak behódolni nem akaró várost Ali basa pusztítja el s azért két évi adómentességet kap. (Pestis, éhség).

1690-ben Tököli Imre erdélyi fejedelem vonul át a városon.

A fejedelemség letűnése után a várat német katonaság szállja meg. (A vár azóta több főúr kezén ment át, míg 1852-ben a város vette meg a gróf Korniss családtól. A magyar állam e vár romjaira építette fel 1892-ben a főreáliskolát. Ma a román tannyelvű állami liceum van benne.)

1708-ban a pestis és marhavész pusztít.

1714-ben XII. Károly svéd király törökországi fogságából menekülve, átmege a városon.

1717—18-ban a termést elpusztító rettenetes szárazság, 1719—20-ban újból pestis és a német hadaknak kirabló zsákmányolásai tették szerencsétlenné a várost.

1720-ban a polgári rend a piaci adó és vámjövendelmek felét a túlsúlyba került nemességnek engedi át.

1762-ben a híres Bucow akarja elfogadtatni a határőrség kötelezettségét az udvarhelyiekkal, de a város polgárságának öntudatos ellenállásán meghiusult minden kísérlete.

1771-ben nagy árvíz s 1778-ban sáskajárás pusztít. II. József népszámlálása 2549 lelket talál.

A várost lakó két rend közt fennálló ellentét és viszálykodás mindaddig tartott, míg 1848. végén br. Heydte az osztrák császári sereggel a várost megszállván, minden eddigi jogszokást megszüntetett s az egyesített közigazgatás élére Szájdél János főbírót oda nem állította.

1852. jul. 30-án Ferencz József másfélórát időzött itt.

1870-ben törvényhatósági, majd 1876-ban r. tanácsu város lesz.

1895-ben csatolták hozzá Szombatfalvát.

1916-ban hadszintér. Akkor égett le a Főtér közepén levő csizmadia-, timár- és szűcs-áruház.

Az impérium változás után a román uralkodó család tagjai többször látogatták meg a várost.

*

Forrásmunkák:

1. Album Gymnazii 1689—1831. (Kézirat a sz.-udvarhelyi róm. kath. főgimn. könyvtárában.)
2. Orbán Balázs: A Székelyföld leírása I. Pest, 1868.
3. Erdélyi Múzeum, XV. kötet, 1898., VII—X. füzet. Kolozsvár.
4. Jakab Elek és Dr. Szádeczky Lajos: Udvarhelyvármegye története. Bpest, 1901.
5. Dr. P. Boros Fortunát: Az erdélyi ferencrendiek, Cluj—Kolozsvár, 1927.
6. Szádeczky K. Lajos: A székely nemzet története és alkotmánya, Bpest, 1927.

Természeti viszonyok.

Fekvés: Keleti hosszúság (Ferrótól) $42^{\circ}58'$ és északi szélesség $46^{\circ}18'$ köreinek metszése ép a róm. kath. temetőre esik.

Tengerszin feletti magasság: (az Adriától számítva) fix pontul a plebánia templom küszöbe van felvéve, amely 504 m. A völgy legmélyebb pontjai a Küküllőszintje a strandfürdőnél 482 m. és a Budvár alatti székhidjánál 470 m. s így a Küküllő esése a városon keresztül 12 m. tesz ki egy 4 km.-es utszakason.

Statisztikai adatok: A város területe 4881 hold, amelyből szántó 1992, belsőség 138, rét 881, legelő 614, erdő 905, természetlen 351 hold.

Lakosság: 10,244 lélek, amelyből román 211, magyar 9653, német 154, zsidó 163, más 11. (Dict. Trans. 1921. adatai alapján.)

1932. évben kiadott Indic. Statist. szerint 8592 lakos, 1512 épület, 2129 háztartás, 440 iparos és kereskedő s 3 téglá-, 3 szesz-, 1 sör-, 2 ecet-, 1 bőrgyár, 1 szeszfinomító, 2 fűrésztelep van a városban.

Időjárás: Általában meg kell jegyeznünk, hogy az időjárás mérsékelt. A nyári, egyebütt igen meleg kánikulás napokat a Hargitáról leömlő hűvös, fenyőbalzsamos levegő enyhíti le. Légnyomás legmagasabbra 721·7 mm -re emelkedik januárban, mikor a hőmérséklet a legkisebb. Márciusban leesik 717·1-re. Az eddig észlelt legmagasabb légnyomás 740·8 mm és legkisebb 699·1 mm volt.)

Középhőmérsék: júliusban a legmagasabb (18·9 C°).

Csapadékos napok száma átlag 108 egy évben. Legtöbb eső júniusban szokott lenni. Felhőzete általában derült.

Uralkodó szelek a nyugatról jövő esőhozók. Maga a város szélcsendes helynek mondható, mert mindenfelől hegyekkel körülvett völgyfenékben fekszik.

(Csapadékmérő állomás van *Lakatos Tivadarnál* és ujabban mindennapi több oldalú megfigyelést végez a *Gazdasági Kamara* meteorológiai állomása.)

*

Földrajzi és földtani viszonyok: A vidék külső alakját érdekesen jellemzi az ép Udvarhelynél (Szarkakő) végződő szép fensík (plató), amely az egykor működő Hargita vulkánjának andezitből álló kidobott különböző nagyságu törmelékéből van felépítve.

Innen pompás sétahelynek való s szép kilátást nyújtó síkság fut fel a Hargita felé. Befelé az agyagos márgákból, homok- és konglomerárból álló képződvények tele vannak a nekik idegennek látszó s a plató elkopásából hátra maradt nagy vulkáni andezit tömbökkel (1—2 m. átmérővel is!)

A Nagyküüllő völgye tisztán kimosás (erosio) által állott elő, de a hegyoldalak az erdőtakarójuktól megfosztva, még ma is állandó csuszásban (suvadások) vannak s ezek bizony elég sok kárt tesznek az ilyen helyen hiába erőszakolt szántóföldekben. (Fásítás, még pedig nemesített mogyoró és szilva erdők kellenének ide!)

A völgy arculatának jellemzői a Budvár, Kuvar, kadiccsfalvi Rez kiugró konglomerát (szarmata) szikláit (barlangokkal). Magasabb pontról nézve, szinte lehetetlen észre nem venni a Kuvartól a róm. kath. temetőn a völgy felett elhuzódó párkányszerű terraszt, amely a Küüllő egykori magasabb szintjét jelzi s amelynek a társa túl felől is a kadiccsfalvi—szombatfalvi részen feltalálható. Ezeknek kavics rétegei egészséges, bővizű forrásokat tartalmaznak.

A Küüllőbe beömlő Varga-patak a háta mögött kiürített völgy törmelékeit hozta le s hatalmas legyezőszerűen szétterülő u. n. törmelék kupott rakott le. (Ez a domborulat a főtér körül jól észrevehető.) Hozzá hasonlóan, szemben a Szejke felől lejövő Sós-patak is rengeteg törmeléket hordott le.

A völgy legmélyebb pontjain, a Fekete-tótól lefelé eső részén sós források buggyannak ki. (Fernengel sósfürdő és a Jézus kápolna melletti sóskút és egykori Solymossy-féle sósfürdő!)

A boltozatszerűen gyűrt rétegek egyrészét képezik az itt Szováta-Homoródszentmárton irányában átmenő földgázás (metán) vonulatnak, amelynek jelét e sósforrások, állandó gázömlések, az iszapvulkánok (Szejkén és Szapulj Kati nevű hely a Farcád felé vivő út alatt) s a szombatfalvi temető alatti horzsakőnek használt dacitufa rétegek jelzik. A sós-zóna agyagos márgáját és a fölötte levő kemény konglomerátokat a közelben levő kövület lelőhelyek igazolják. (Fehér p.-nál s Árvátfalva alatt *Cerithium*, *Cardium*, *Hydrobia*, *Tapes*, *Mactra*, *Ervilia* fajokkal.) Az ezeket borító agyagos márga (téglavelők vannak benne) az egykori hargitai vulkán pontusi kitörések hamuját zárja magába vékony (1—2 m/m) rétegek alakjában (160 körül van a számuk). Ezeket laza konglomerátok fedik (a Fekete-tó fölött *Conger* és *Melanopsis* került ki belőle, épúgy a Szarkakő alatti árkokból is!)

Növényzet: A várost jellegzetes, főképen bükk, gyertyán- és tölgyfából álló kevert lomberdők veszik körül, amelyek közt a juhar, szil, berkenye, galagonya, nyír, nyár, fűz féleségek gyakoriak. Kisebb foltokban erdei és fekete fenyő ültetvények is vannak. Maga a háttér, a Hargita, majdnem tisztán lucfenyőből áll.

A Kuvar és Budvár szikláinak napsütötte helyein megtaláljuk a déli (Balkán, Kaukázus) zóna egy pár ritkább növényét is. Általában a változatos talajviszonyok miatt gazdag növényi élet sok értékes fajt rejteget. (l. Gönczy L. adatait.)

Állatvilág: Tudományos szempontból sok értékes adat került már innen ki s még szebb kilátások vannak a részletes kutatásokat végzők számára. Általános szempontból talán a vadászok szemüvegén keresztül tudjuk legjobban érzékeltetni az e tekintetben mondani valóinkat. Legjobb központ medve, szarvas, őz, farkas, hiuz, vadmacska vadászatokra. Madarak közül a nagy víz miatt a vonuló madarak serege, a havasok ritka szépsége a fajdkakas, mogyorós tyúk (császár madár) stb., bőven fordulnak elő épúgy a nagy ragadozók is.

Közlekedés.

Az Odorheiu-Székelyudvarhelyi szárnyvonalra Sighişoara-Segesvár és Vânător-Hejjasfalva állomásain lehet átszállni. A nyáron közlekedő napi 3 vonatpárhoz állandó jó összeköttetés a fővonalról. A városba érkező a főtérhez közeleső megállónál szállhat ki. (102)* (hordár, bérkocsi). A személy podgyással utazók a nagy állomásra (70) kell tovább utazzanak.

Az 1933. évi nyári menetrend:

Sighişoara-Segesvár	↓ 7 ⁰⁵ , 17 ⁰⁵ , 20 ²²	↑ 6 ⁴⁷ , 15 ⁵⁰ , 23 ¹⁵
Odorheiu-Székelyudvarhely	↓ 8 ³⁹ , 19 ²² , 21 ⁵³	↑ 5 ¹⁰ , 13 ⁴⁵ , 21 ⁵⁵

* A zárjelbe tett vastag számok a térkép hasonló számozásaira vonatkoznak.

Vasuti kedvezmény érvényes május 15-től okt. 1-ig. Megérkezéskor a jegy lebélyegeztelendő az állomáson, ép úgy az elutazásnál is. Csak 15 napi ott tartózkodás után érvényes visszautazásra. A kedvezményt élvező fürdőhelyek jegyzéke még nem jelent meg, de valószínűen, mint eddig, úgy ezután is azok közt lesz Odorheiu-Székelyudvarhely is.

Bérkocsi állomás: București-szálló előtt. Viteldij a vasuti állomásra 30, a vasuti megállótól (vagy egy negyed órára) 25, egy órára 60 Lei.

Autó állomás a Kassay-bodega előtt. Viteldij a vasuti állomásra 40, egy órára 6 km.-en belül 100 L. Csoportos kirándulásokra az autobusz-vállalatoknál lehet nagy kocsit bérelni.

Elhelyezkedés.

A városba érkezők jelentkezése. Belsőidiekről a házigazda állít ki bejelentő lapot. Külföldiek személyesen jelentkeznek utlevelükkel és 2 Leies repülőbélyeggel a Polițián (városháza épülete) (56) 8 napon belül. A vidékre menők a csendőrségnél s azután a 2 Leies repülőbélyeggel a szolgabírósnál (Várm.-ház, Pretura, fsz. jobbra). (45)

Szállodák: București, Transylvania, Gen. Moșoiu, Dacia, Traian.

Polgári vendéglők az előbbi helyeken kívül beszállóhelyekkel is: özv. Bodrogi Sándorné, özv. Ferenczy Istvánné, Asztalos, Orbán és Markovits, Ferenczy Károly, Ferenczy Ferenc, Gáspár Teréz, Csép, Gidáli, Citi, Cristea, Csizmadia Ipartárs.

Cukrászdák: Szilágyi, Zilmann, Ernst. — Kassay-bodega.

Turistáknak, szerényebb igényű kirándulóknak ajánlatos az olcsó rom. kath. internátust felkeresni. (Feltételek l. ott.)

A nem átutazóknak igen ajánlatos az olcsó és tiszta magánházaknál elhelyezkedni (havi 400—800 lei). Étkezésre igen ajánlatos az olcsó és izletes házi kifőző helyek (ebéd egy hónapra kb. 600—, reggeli, ebéd, vacsora 1000—) Rituális koszt is kapható.

Kedvező fizetővendég akció!!

Szórakozási alkalmak.

A szokásos vidéki nagyobb város szórakozási alkalmait itt is megtalálható. Kávéház, cukrászda, kitűnő cigányzene, színház, mozi (hetenként négyszer), sétatér, fürdők, sport (tennisz, futball Hargila bajnokcsapatával, csolnakázás), vadászat, halászat (pisztráng horgászat!), rákászat. Téli sportok hazája Udvarhely! Rödli-, korcsolya-, sí-versenyek országos viszonylatban is elsőrendű szereplőkkel; a Szejké mellett van az ország második számottevő sí-ugrósáncja!

Úgy a heti, mint az országos vásárai is valóságos néprajzi látványosság számba mennek s olcsón népipari tárgyak vásárolhatók.

Heti vásár minden kedden.

Országos kirakóvásár: márc. 22., június 19., október 4., dec. 21.

Pénzüntézetek:

Banca Națională fiókja.
Udvarhelymegyei Takarékpénztár Rt.
Agrárbank fiókja.

Banca Populară.
„Safo” (Tisztviselők bankja).
A segesvári Volksbank fiókja

Általános Hitelbank fiókja.

Gyógyító tényezők.

Orvosok :

- dr. Böhm Jenő, városi főorvos, és dr. Böhm Jenőné, Bul. Reg. Carol II. (Uj-ut) 14. (96)
 dr. Crişan Andrei, nőgyógyász, Bulev. Reg. Ferdinand (Kossuth-u) 31. (10)
 dr. Dienesch Hugó, Bulev. Reg. Ferd. (Kossuth-u.) (8)
 dr. Hartwig István, Bul. Reg. Ferdinand (Kossuth-u.) 36. (21)
 dr. Mezey Ödön, Piaţa Regina Maria (Főter) 17.
 dr. Orbán Domokos, Str. Prinţul Nicolae (Árpád-u.) 6. (53)
 dr. Pop Aurel, vm. főorvos (hiv. helyiség a Prefecturán). (46) lakása: Orbán B.-u. 94.

Fogorvosok :

- dr. Vánky Kálmán, Bul. Reg. Carol II. (Uj-ut) 7. (95)
 dr. Weisz Richárd, Bul. Reg. Ferdinand (Kossuth-utca) 9. (16)

Vármegyei közkórház: (67) Str. Pr. Elisaveta (Bethlen-u.) 71. Alap. 1885-ben. 70 ágy. Röntgen, diaterma, műtő-terem. Igazgató-sebész: dr. Valér Ungureanu, belgyógyász: dr. Virgil Botezanu, fogorvos: dr. Şasa Ungureanu.

dr. Imreh-szanatórium (63) Str. Princ. Elisaveta (Bethlen-) 10. Főként sebészeti és nőgyógyászati célokra modernül berendezett intézet. Röntgen, kvarc és diaterma kezelésekkel.

Fürdők :

Fernengel-félé Sósfürdő (régén Gergely). (113) Természetes kénes sósvíz, mely vasat és jódot tartalmaz. Rheumás, hüléses fájdalmaknál kitűnő hatása. Meleg kád fürdője egész éven át nyitva (téli kúra is.) Szép parkirozott környezete miatt kedves kiránduló hely, közvetlen a város mellett, a Budvár alatt feküdvén.

Innen nem messze van a Kollégium-kert mögött, a vasúti sínek mellett a Fekete-tó (112) sós, földgázas hidegfürdő medencéje. (Kádfürdőkkel is).

Szejké a parajdi út mellett. 568 m. a t. sz. f. a híres petroleumos szagu ivóborvizével, amelyet a város lakói napi ivóviznek használnak s a kénes fürdőjével. (Hideg medence- és kádfürdők.) Reuma, köszvény, kronikus gyuladások, női bajoknál jóhatásu.

Tisztasági céll szolgál s állandóan nyitvan van a villanytelep melletti porcellán kádfürdő.

Napkúra, strandolás.

A Küküllő mentén sok szabad fürdőhely van! A város felső végén (81) jó homok strandfürdő s a sétatéren meg uszoda áll (93) a nyaralók rendelkezésére.

Székelyudvarhelyen megjelenő lapok :

Buletinul Oficial, megyei hivatalos lap XXXI. évf. Egy évre 425 L.

Gazdasági Érdekeink. VI. évf. Félhónaponként. Egy évre 80 L. Szerk.: Sz. Szakáts Péter.

Harangszó. Téli ref. egyházi lap. XII. évf. Egy évre 35 L. Szerkeszti: Márk Mihály.

Hargita. Hetilap. IX. évf. Egy évre 100 L. Szerk.: Asztalos Dénes.

Gazdálap. Gazdasági havilap. Most jelenik meg. Egy évre 48 L. Szerkeszti: Gyerkes Mihály,

Şcoala Practică (románul). Szerk.: Marginean Adrian. VIII. évf., havonként.

Secuimea (románul) hetilap. III. évf. Egy évre 150 L. Felelős szerk.: Gh. Gârnejiu.

Székelység. Székelyföldet és népét ism. havi folyóirat. Egy évre 100 Lei. Szerk.: Bányai János.

Székely Közélet. hetilap. XVI. évf. Egy évre 120 L. Szerk.: Tompa László,

Unitarius Szószék. negyedévi folyóirat. XXVI. évf. Egy évre 100 L. Szerk.: Sigmond József.

Séta a városban.

(A vastag számjegyek a térkép adataira vonatkoznak.)

A. (L. térkép I., II., IV.) A város **Főtere** a mai parkirozott alakját a világháború után kapta. A tér alsó sarkán szemünkbe tűnik a *Szent-Ferencrendiek temploma, zárdája és szerafikuma.* (49) A ferencrendiek, vagy ahogy a nép nyelvén szokták nevezni őket, a barátok, Székelyudvarhelyen többször megfordultak már a reformáció előtt. A reformáció után azonban állandó szolgálatot teljesítettek. Véglegesen 1706-ban telepednek le. A mostani kolostor és a két tornyu templom építése 1712-ben kezdődött és 1779-ben fejeződött be. Elemi fiú iskolájuk is volt rendházban, de később azt a mai *róm. kath. iskola* (39) épületébe tették át (Barátok iskolája), amelyet 1927-ben a Róm. kath. Status vett át. (2 tanítós.) Helyette, 1928-ban Szerafikumot alapítottak a rendi növendékek nevelésére. Házfőnök: *P. Genszky Jukundian.*

Szemben van a *Csizmadia társulat vendéglője*, (50) mely összejövetelek, estélyek rendezésének kedvelt és olcsó helye.

Az alsó cementezett piacrész a zöldség és gyümölcs elárúsító helye. Sarkon van a *Ganz-villamoscég* irodája és állandó inspekciós szerelője. (Éjjel a kapunál világított tábla l) Ezen a soron emelkedik a

Prefectura-Vármegyeháza. (45) 1895-ben épült palotájában vannak a megyei hivatalok, tanfelügyelőség, szolgabíróság, főorvosi, főállatorvosi, mérnöki hivatalok. Minerva-nyomda. A nagyteremben van a román istentisztelet. Második emeleten a prefektusi lakás. Prefektus: *dr. Gheorghe Bărbat.*

A Főtér felső részén van a *ref. templom.* Az egyház alapításáról először az 1563-iki tordai országgyűlésen van szó, mely elrendeli, hogy az akkori r. kath. templomot felváltva kell használniok. Ezzel száz évnél tovább tartó viszálykodás kezdődött el. 1630-ban fejedelmi rendeletre közös erővel új templom épül a reformátusok számára, kőalapon és fából. 1781-ben épült fel a mai templom. Az egyház birtokában sok értékes urasztali terítő és kegyeser van. Lelkész: *Vajda Ferenc*, tb. esperes. A templomtól délre emelkedik a

Ref. Kollégium. (32, 33) 1672-ben alapította Bethlen János gróf, 1768-ban Kiss Gergely átépítette az épületet (emlékoszlopa az udvaron), 1832-ben főiskolává fejlesztik. 1888-ban megint átépítik. A régi, internátusnak megmaradt épület mellé az új palota 1912-ben épült. (Kiválóbb tanítványai voltak az intézetnek: Cserei Mihály, Orbán Balázs, Barabás Miklós, Bartha Miklós, Benedek Elek stb.) 1927-ben az ősi kollégium ref. tanítónőképzővé alakul át s modern felszerelésével, vezetésével minta intézete lett az országnak. Az új

épületben van a kb. 50.000 drb.-ból álló könyvtár, mely XV—XVI. századbeli munkákban gazdag. Alapját 28 könyvvel Apafi fejedelem vetelte meg. Érdekes unikuma a Balassa Bálint Istenes éneke c. munkája ill megmaradt egyetlen példánya. Értékes gyűjteménye a Néprajzi muzeum. Látogatók jelentkezzenek szervezőjénél, Haáz Rezső tanárnál (régii épületben). A tanári teremben Barabás Miklósnak 7 eredeti festménye van. Int. díjak egy évre 3980 Lei. Internátusi teljes ellátás 9500 Lei. Igazg.: dr. Váróné Csathó Gabriella. — *Gyakorló el. iskola* a régi épületben 4 tanítóval. Ig.: Benkő József.

Mellette van az állami románnyelvű el. leányiskola és óvoda (34) 6 tanítónő és 2 óvónővel. Igazg.: Amalia Mohanu.

A ref. templom mögötti gabonapiacon átmenve, a sarkon találjuk a Róm. Kath. Leánynevelő intézet (40) egy emeletes csinos, tiszta épületét. E leányiskola létesítésének eszméjét még 1859-ben vetette fel Boér János országgyűlési képviselő s már a következő esztendőben (1860. dec. 3.) csikcsatószezi Csató József (1818—1870), udvarhelyi plebános fáradozása folytán meg is nyílt 83 növendékkel. Az intézet vezetését kezdetben világi tanerőkre bízták, míg 1871-ben az irgalmas nővérek vették át. Az apácák letelepítése és a jelenlegi iskola épület felépítése Fogarassy Mihály (1880—1882.) erdélyi püspök érdeme. Az intézetet s a bent levő elemi leányiskolát most 7 nővér vezeti s a tanévre a más iskolákba átjáró növendékeket is felvesznek havi 800 Leiért. Főnöknő: Izsáky M. Edilburga.

Vele szemben a R. Kath. Internátus (fiunővelde, konviktus.) (35) Alapítása egybeesik a vele szoros összefüggésben levő főgimnázium alapítási évével, tehát a XVI. vége (1593). Miként a gimnázium, úgy az internátus is a harcos jezsuitáknak köszöni létét. A székely ifjaknak ezrei kaptak és kapnak itt teljes ellátást, részben ingyen, részben pedig bizonyos fizettség ellenében. Többször váltott épületet, míg a maiban véglegesen elhelyezkedett. Egy emeletes épülete és egészséges fekvése kitünő hajlékul szolgál a főgimnáziumba járó növendékeknek. Bőven van hely 150—200 növendék részére is. Teljes ellátás (négyzeri étkezéssel) havi 670 Leu. Igazgató: Frölich Ottó. — Áltutazóknak és turista csoportoknak kosztot és szállást ad az igazgatóság napi 50 Leiért (szállás 15 L., koszt 35 L.). Lehet tisztán csak szállást vagy ételmet kapni. Róm. kath. óvoda az épületben.

Róm. Kath. plébánia templom a Szt. Miklós hegyén. (37) Egy tornyu, XVI. Lajos korabeli stílusú (a barokkstílus egyik válfaja) és három hajóju templom, melynek hossza 38, szélessége 18 és torony magassága 45 méter. Ez a templom kadicsfalvi Török Ferenc (1731—1804) plebános buzgólkodásának eredménye. Építését 1788-ban kezdték meg és 1893-ban fejezték be. (Az első templom még a XV. században épülhetett.) Főesp.-pleb.: Pál István, prelátus. (38)

Mellette van a *Róm. Kath. Főgimnázium*. (36) Történetében három korszakot vehetünk fel: I. Jezsuita kor v. a küzdelmek kora (1593—1773). II. Világi papok kora v. a fejlődés kora 1773—1850). III. Nemzeties irány kora v. a virágzás kora (1850—napj.) Az intézetet a Báthori István erdélyi fejedelem és utóbb lengyel király által Erdélybe hívott jezsuiták alapították. A jezsuita korszakban az intézet tanárai közül kiváltak *Marosvásárhelyi Gergely*, aki Canisius Kátéját fordította magyarra. Ő az intézet tulajdonképpeni megalapítója. Az iskola mindjárt az alapítás évében (1593) 100 tanulóval nyílt meg. A jezsuitarend eltörlése után (1773) a Főkormánysház kebelében alakult *Catholica Commissio* vette át az intézet gondozását, világipapokra bízván a vezetést. A világi papok korszakában sokoldalú tevékenységükkel kiemelkedtek: kadicfalvi *Török Ferenc* (1731—1804) igazgató és templomépítő nagypap és *Zsombori József* igazgató (1817—1822), jeles szónok és író. (Három kötetet kitevő prédikációi ma is figyelemre méltók.) A mai modern épületét 1910-ben építették, központi fűtéssel és vízvezetékkel. Gazdag könyvtárral és szertárakkal. Az intézet ritkaságai közé tartozik a „Székelyudvarhelyi Kodex” néven ismert kézirat, mely Nyujtódi András ferences atya műve 1526-ból. Az intézet magyar tannyelvű, nyilvánossági joggal joggal bíró fiú-főgimnázium. Az ifjuság létszáma 200 körül forog. Igazgató: *Biró Lajos*.

Róm. Kath. Temető. (116) A gondozott és izlésesen elrendezett temető a róm. kath. templom és róm. kath. főgimnázium háta mögött terül el. A félkör alakú temetőt négy ut szeli át. Benne örök álmukat alusszák a következő említésre méltó nagyobb férfiak: Kadicfalvi *Török Ferenc* (1731—1804) igazgató és templom építő nagypap, *Zsombori József* (1783—1822) plebános, híres egyházi szónok és tudós, *Fancsali Dániel* (†1838) plebános, történétíró, *Boér János* (1818—1888) országgyűlési képviselő s érdekes véletlen folytán borsodmegyei *Kiss Ferenc*, Bem tábornok kürtöse.

A Főtérhez közeli utcák szinte konzerváltan mutatják az ősi Udvarhely városát. Mindjárt az utcára kinyíló udvarnélküli házak sajátos lipust képviselnek (fatornácos, kiugró ablakos ősi építkezés). Egy ilyen környezetben van most a régi *Csonka vár* (84) bástyákkal és várfalakkal körülvett területén az áll. liceum és internátus épülete, amely 1893-ban épült az 1871-ben alapított főreáliskola számára. Az északnyugali bástyán még most is látszik az építető fejedelem *János Zsigmond*nak címerét és óvó-intő latinnyelvű felirását tartalmazó lekopott kőtáblája. Az állami liceum 1923-ban nyílt meg, román tanítási nyelvvel. Igazg.: *Ion Steriopol*. A törvénysház és a Csonkavár közti utcában van (Str. Prințul Nicolae-Árpád-utca) a *Polgári Önképző Egylet* (54) székháza, játszó- és olvasó-

teremmel és gazdag könyvtárral, melynek a külön kezelt Betegh Pál által ajándékozott részében sok székelyföldi jelentőségű munka van! Az egyesület az 1872-ben alakult Polgári Olvasókör és a nagyemlékű Solymossy Endre által 1890-ben alakított Iparos Önképző és Segély Egyesületnek 1898-ban történt összeolvadásával keletkezett. Kulturális jelentőségét emelik a minden télen tartott sorozatos előadásai (a székely témák kiemelésével.) Jótékony hatással működik a gyakorlatilag megszervezett Temelkezési Alapja (850 taggal), mely halál esetén befizetett 12 L. mellett 8000 Lei segélyt fizet ki azonnal. Külön alapot gyűjt az Aggmenház számára is. Az Egyesület tagjainak száma 700, tagsági díj havi 10 Lei. Elnök: *Csiky Albert*.

B. (Lásd. térkép 1—1.) A város kereskedelmi életének a Bul. Ferdinánd—Kossuth-u. (a régiek Botos-utcája) a középpontja, tele üzletekkel. Széles aszfalt járdája a kedvelt korzóttere, — főként katonazene idején — a város lakóainak.

A keleti soron a taxiknál van a *Könyvnyomda R.-T.* (27) (Alap. 1919.) Könyvkereskedés hirdapárulással, nyomda és a Székely Közélet szerkesztőségével és kiadóhivatalával. Igazgató: *Jodál Lajos*. — Mellette van a

Kassay Bodega. (26a) a Hargita Turista Egylet gyülesező helye. Kirándulóknak felvilágosítással szolgálnak. Jóhírű vendéglő. Előtte benzinkut és autóbusz induló állomás. — Tovább a megyei

Mezőgazdaság: Kamara (25) az emeleten, meteorologiai megfigyelő állomással. Igazg.: *Rendek Géza*. — Szomszédja a

Román tiszti kaszinó (24). Elnöke: *Brutus Benția*, alezredes. Vele szemben van *Kovács István*, a turista egyesület ügyv. elnökének fényk. szaküzlete. (13) Vállalja az amatőr felv. kidolgozását. Fényk. cikkek kaphatók. Kirándulási ügyekben felvilágosítással szolgál. — Lejebb találjuk a

Kereskedők Társulatának (12) olvasótermét és könyvtárát. (Alakult 1867-ben. 210 tagja van.) Elnök: *Becsek Aladár*.

Mellette van az udvarban a *Globus-nyomda.* (11) Tulajdonos: *Csiky Albert*.

A keleti oldalon *posta, táviró, telefon* (9) épülete után jő az *Udvarhelymegyei Takarékpénztár Rt.* (8) (Alap. 1881. Részv.-tőke 2'5 millió. Betét forgalom 47 millió. Vezérigazgató: *Becsek Aladár*). Emeletén van az állami román tannyelvű leánygimnázium. Alap. 1884. Igazgatónő: *Paula Dumitrescu*. — E soron lefelé sétálva kertben belül van a

Gör. Kath. Templom. (6) A gör. kath. egyházközségnek első temploma fából volt építve, még pedig az egyesülés első éveiben. (1700—1705). Alapítója Görög András, aki a XVII. sz. végén vásárolta meg azt a helyet, amelyen ma is áll a gör. kath. templom és a lelkészilak. A fatemplom helyébe 1800-ban a görög katolikusok

kiváló püspöke *Bob János* (1739—1830) kőtemplomot építtetett. Ez a templom ma már nem használható, mert omladozóféiben van. Az állam a történelmi emlékek sorába iktatta. Lelk.: *Iuliu Laslo*, főesp.

A sarki épület a *Hargita* szerkesztősége. (5)

Az utca kanyarodónál van a *kaszárnya* (2) épület-csoportja. Az utcára nyíló ajtója a *Cercul de Recrutare* (Katonai parancsnokság, a katonai jelentkezések helye).

A kaszárnyával szemben a *Kuvar* szarmata konglomerat kőszikláján van a **hősök emléke** (114) 285 ismeretlen hős csontjával. A sziklapad alsó végén találjuk a felhagyott, egykori Solymossy-féle sósfürdőt, a sóskutat és sósnövényekkel borított rét szélén a *Jézuskápolnát*. Ez utóbbi keletkezésére biztos történelmi adatunk nincs. Stílusa a XIII. századbéli egyházi építkezésekre vall. Görög kereszt alakú építmény, kő védfal övezi, amely az őrházzal együtt 1830-ból való. A kőfal belső oldalán Krisztus keresztutjának állomásképei (stációk) függnek. A XVII. századbéli táblás festett mennyezetét 1903-ban sajnos, kicserélték (az eredetinek képét szerencsére Malonyai megmentette. Magyar Nép Műv. II. k.)

C. (Lásd térkép II—II). A Fötér közelében, a Kőkeresztnél van a *Magyar Párt* hivatalos helyisége és olvasóterme (51). Alakult 1925-ben. Elnök: *dr. Jodál Gábor*. Az innen benyíló

Str. Mihaiu Viteazul-Király-utcában van az *állami román tanulóú fiúiskola* 6 tanítóval. Igazg.: *Iuliu Boțco*.

A Str. Pr. Elisaveta-Bethlen-utca kezdetén van a *törvénytér* (56) épülettömbje, melytől az állomás felé haladva, balról, az Imrehszanatóriumot (63) elhagyva, egy régi faragott *székelykaput* látunk. Ezzel szemben a jobb oldalon, a hatalmas vaskapun át, a domboldalon elhelyezkedő parkszerű *refcsmátus temetőt* (117) kereshetjük fel, melynek a közepén a szegények részére már régóta *menház* állott fenn. A jelenlegi épületét Tamászoivits Domokos és neje Kövelsi Róza építtették 1893-ban. A szegények napi ellátásáról a ref. nőszövetség tagjai gondoskodnak.

Unitárius templom (65) épült 1908-ban, bazilika stílusban, Pákei Lajos tervei szerint. Az egyházközség 1872-ben alakult, mint Kénos filiája. 1905-ben lett önálló. Lelkész: *Sigmond József*.

Az unitárius templomtól a vár felé menve találjuk a *Székely Dalegylet székházát*. (64a) Alakult 1873-ban. A régi jóhírű dalkar országos viszonylatban is elsőrendű szerepet vitt. (Országos versenyeken 7 ízben nyert elsődíjat.) Az erős férfikaron kívül van fúvós- és filharmonikus zenekara és énekes műkedvelő csoportja. Elnök: *Dr. Gönczy Gábor*, karnagy: *Ungváry János*.

Az unitárius templom után kiérünk a *fapiacra*, (74) amelyen feltűnik a nagy tűzoltó-torony és szertár (modern motor tűzifecsken-dővel). A vasúti töllés tulsó oldalán van az állatvásártér.

A fapiac nyugati során van a Ganz cég által bérelt városi villanytelep. (74) (Építettett 1908.) 220 Volt lámpa feszültségű és 440 Volt motorikus egyenáramot szolgáltat. A hajtóerőt 280 lóerőt (Hp) szolgáltatja 2 drb. szívógáz (à 100 Hp.) és 1 nyersolajmotor (à 80 Hp.) Fogyasztók száma 1100 (Ára à Kw. 15'20 Lei világításra, géphajtásra 10—) 30 drb. kis motor 1—15 Hp. és 5400 izzólámpa à 25 Watt van használatban.

A fapiacra néz a *Primaria-Városháza* (66) emeletes épülete. Polgármester : dr. Réty Imre képviselő. Földszinten a *Politia-Rendőség* van elhelyezve. Főnök : Ioan Nemes.

Mellette szép park közepén fekszik a *vármegyei közkörház*. (67) (Leírását l. előbb a gyógytényezők közt.)

Szomszédos vele a *Lakatos Tivadar ny. városi tanácsos méhészete és baromfi tenyészete*. (68) Méhei a saját találmányu Hargita elnevezésű. 4 féle rendszert egyesítő kaptárakban vannak elhelyezve (álló, fekvő, bővített és amerikai rakodó rendszert magába foglaló.)

Tovább pár lépéssel balra már a nagy vasuti állomást érjük el. (70) Környéke fatelepekkel van tele. (71, 72, 73)

D. (Lásd térkép V—V.) Az Orbán Balázs-utca kezdetén van az *ipariskola* (88). 1893-ban alapítottott Hargita Nándor kiváló szobrászművész vezetése alatt agyag- és kőipari szakcsoporttal. (Kiválóbb növendékei : Ilkei Henrik bányai igazgató, Tompa Mihály gyártulajd., Rápolthy Lajos, Siklódi Lőrincz, Csiszér János, Orbán Antal, Sinkó András stb. szobrászművészek, József Jenő művezető, József Dezső rajztanár, festőművész stb.) Az iskola munkái a budapesti (1896), brüsszeli (1897), milánói (1906) torinói kiállításokon magas kitüntéseket s a párisin (1900) a Grand prix-et nyerte el. Vidékünk kő- és fazakas iparának felnemesítése az iskola hatásának köszönhető.

1924. évtől agyagipari, szobrászati és faipari szakkal működik tovább, kiváló szakemberek vezetésével. Növendékei az elemi iskola IV. osztályából vétetnek fel s 5 évi tanulmányt végeznek. (Kintlakóknak iskolai illeték 400 Lei, internátusi költség egy évre 4000 L.) Emléktárgyak olcsón l igazgató : *Georghe Nestor*, bányamérnök.

Az Orbán Balázs-utcán kifelé menve, jobbról a szombafalvi Gazdakör *Népházát* (110) láthatjuk, mely a 75 tag szorgalmas, példátadó munkájának az eredménye (1928). Elnök : *Elekes Péter*.

Az innen nyugatra kimenő mellékutcában van *Fejér István* 130 családból álló s nagy Boczonádi 42-es kaptárakban elhelyezett mintaméhészete. (109)

Kellemes üdülőhelye a városnak a küküllőmenti szép *sétatér* (93) kioszkkal, csónakázóval (92), tennispálya és télen korcsolyapályával (94). Zene.

Szomszédságában van a Hargita Testező Egylet tribünös *sport-telepe*, (97) amelyen bajnok futbal csapatával több nemzetközi mérkőzés is volt. Az egyletnek ezenkívül tennisz, atletikai, téli sport, turista osztálya van. Alapított 1921-ben. Taglétszám kb. 500 (tagdíj minim. havi 5 L.) Elnök : *Becsek Aladár*, ügyv. főtitkár : *Biró Gyula*.
(Az itt fel nem sorolt adatok a térképen találhatóak meg!)

Kirándulások.

Félnapra : *Budvára* (634 m.) a sósfürdő fölött emelkedő csu-pasz konglomerat sziklán, a hagyomány szerint a székelyek főrabon-bánjainak lakóhelye, amely az 1241-iki tatárduláskor pusztult el. (Neve szláv nyelven „Örvár“-t jelent!) Ősembertelep maradványai-val. Ma katonai lövőtér. A délre néző oldalán barlangok. Nálánál magasabb a szomszédos *Csicser* (773 m.) erdővel borított, tetején őrtorony lehetett. Az udvarhelyiek legkedvesebb kiránduló helye. A két hegy közt levő szikla szurdok érdemes bejárásra. Ebben van egy aranybányának (?) már 150 évvel ezelőtt felhagyott tárója.

A Szejké felé vezető út fölött nyugatra van a már messziről látszó *Ugron-kripta* (kilátó hely), ahol *Ugron Gábornak*, a nagy szé-kely politikusnak a hamvai nyugsznak.

A *Farczádra* vezető út alatt, a *Simó* féle csürnél van az isza-pot turó „*Szapuly Kati*“ nevű iszapvulkán.

Szejké-fürdő kénes fürdőjével (kád és uszoda) s petroleumos szagu borvizéről ősidőktől fogva ismeretes. Itt írta meg *Orbán Balázs* a székelyföld monografiáját. Az egykori lakóházától keletre a domb oldalán már messziről látszik a hamvát takaró s *Haáz Rezső* mű-vészi tervei alapján készült siremléke, a székelység zarándokló helye. Közel van *Lengyelfalva*, a szülőhelye (1829), ahová a parajdi útról bekanyarodva találjuk az ország második si-ugró sáncát.

Kadicfalvi Rez (676 m.) kilátóhely (tetején barlang). *Sükői Rez-tető*. Kilátóhely. (932 m.)

Szarkakő (887 m.) a városból legkönyebben a *Kőkereszt-téren* felül, *Szentimrén* keresztül közelíthetjük meg. A 40 m. magas part-fala vulkán törmelékből van felépítve, ahol az egykor valószínűen szarkáktól lakott fészek-lyukakban most csókák tanyásznak. A tetejéről pompás a kilátás. Itt bontakozik ki teljes szépségében a *Hargita* vonulat. Megkapó az itt végződő magas fennsík (plató).

A *róm. kath. temető*, *Kuvar teteje* a hősök siremlékével közeli szép kilátó helyek. Vonattal könnyen elérhető helyek *Bögöz*, a ref. templom falfreskóival és rovásírásával. Az állomás közelében az ősi székely nemzetgyűlések helye, az agyagfalvi rét.

Nagygalambfalvi lesuvadt hegy az érdekes *Ráktavával*.

Székelykeresztúron a középkori falfreskós *róm. kath. templom*, a *Gyárfás-kuria*, hol *Petőfi Sándor* az utolsó éjjelét töltötte (emléktáblával), mellette sósfürdő.

Fiátfalván a régi *Ugron várkastély* és műkertészet. A falun alul a *Fehérszék* nevű helyen iszapvulkánok. Sósfürdő.